

L'Oficina d'Afers Religiosos: diversitat religiosa i cohesió social

Cristina Monteys. Oficina d'Afers Religiosos, Ajuntament de Barcelona

Que Barcelona és una ciutat religiosament diversa és una afirmació que ja no sorprèn ningú, però, més enllà de la constatació i el reconeixement, cal tenir molt present la complexitat d'aquesta realitat: quins elements componen aquesta diversitat, com s'estructuren i s'interrelacionen, com incideixen en l'entorn més general i, sobretot, quin és el paper que en la gestió de tot plegat ha de tenir l'administració local laica (en aquest cas, l'Ajuntament de Barcelona).

Actualment hi ha a Barcelona al voltant de vuit-centes entitats i equipaments religiosos que pertanyen a una vintena de tradicions religioses i espirituals diferents. Aquestes comunitats religioses, a més, promouen i gestionen un gran nombre d'ONG, empreses, centres de formació i de recerca, equipaments culturals, sanitaris i assistencials, etc. Tot i que més de la meitat d'aquestes entitats i equipaments estan vinculats a l'església catòlica, l'evidència de la diversitat ens planteja tot un nou conjunt d'interrogants referents a la seva inclusió en les xarxes socials de la ciutat i en les polítiques municipals (taula 1).

Una mirada superficial a la realitat de la diversitat religiosa pot portar a pensar que es tracta d'una conseqüència del fenomen migratori i que, per tant, cal que es gestioni des de les polítiques d'immigració (és a dir, sempre en relació amb la població immigrant). Tot i que hi ha una relació clara entre tots dos fenòmens (diversitat religiosa i immigració), sobretot pel que fa a la

visibilitat cal no oblidar que la llibertat de consciència i religió és un dret fonamental de totes les persones, la vulneració del qual no afecta només un col·lectiu determinat. És per això que té tot el sentit gestionar i garantir l'exercici d'aquest dret des de la perspectiva dels drets civils.

De la mateixa manera, aquesta mirada superficial es pot traduir en una percepció estereotipada i homogeneïtzadora, no només del col·lectiu immigrant, identificat totalment com l'«altre», sinó també de la mateixa societat autòctona, ignorant completament la diversitat interna (en aquest cas religiosa) de tots dos col·lectius. Si simplifiquem molt, ni tots els estrangers són musulmans (a Barcelona podem trobar nombroses comunitats cristianes —tant catòliques com evangèliques i ortodoxes—, xineses, coreanes, filipines, nigerianes, llatinoamericanes o de l'Europa de l'est, amb un nombre considerable de fidels), ni tots els autòctons són catòlics (de fet, són autòctones moltes —sovint, la majoria— de les persones que freqüenten els centres budistes o d'altres tradicions orientals, així com determinades comunitats islàmiques o esglésies evangèliques i ortodoxes).

És en aquesta línia que l'Ajuntament de Barcelona s'ha dotat de l'Oficina d'Afers Religiosos (OAR), un servei de la Regidoria de Drets Civils que, des de la laïcitat,¹ treballa per garantir el dret a la llibertat religiosa a la ciutat (i la seva realització pràctica, que és

la llibertat de culte) tot facilitant les relacions entre les entitats religioses i de consciència i l'Ajuntament, afavorint la integració i participació de les comunitats religioses en les xarxes associatives i comunitàries del seu territori, i promovent el coneixement de la diversitat religiosa i del dret a la llibertat religiosa.

La tasca de l'OAR, doncs, s'estructura en tres grans blocs: la relació amb les comunitats religioses, l'assessorament i suport a altres organismes municipals, i la promoció de la llibertat religiosa.

Relació amb les comunitats religioses

Des del 2005, una de les tasques principals de l'oficina ha estat localitzar i entrar en contacte amb totes i cadascuna de les comunitats religioses de la ciutat per tal de, d'una banda, poder anar dibuixant i actualitzant el mapa de la diversitat religiosa a Barcelona i, de

1. Entenem laïcitat no pas com l'absència del fet religiós en l'espai públic, sinó com el marc de relacions segons el qual, des de la democràcia i la garantia dels drets fonamentals, totes les expressions de consciència (religioses o no) poden conviure en plena igualtat i respecte. En aquest marc, els poders públics se situen en una posició de neutralitat activa que els permet facilitar i regular la convivència, tot garantint un tracte equitatiu de la diversitat de sensibilitats i un servei no instrumentalitzador a tota la ciutadania. Vegeu *La laïcitat: un model de convivència per a la societat catalana (64 reflexions i propostes per al seu exercici a Catalunya)*, document marc de la Lliga per a la Laïcitat (<http://www.laicitat.org/arxius/Doc.estrategic.pdf>), o bé la Declaració interreligiosa sobre la laïcitat, de l'Associació Unesco per al Diàleg Interreligiós (www.audir.org).

Taula 1. Llocs de culte per districtes. Barcelona, 2008

	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià - Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Total
Cristianisme catòlic (parròquies)	17	21	14	5	18	11	15	14	10	16	141
Cristianisme evangèlic (esglésies)	7	7	24	1	6	6	12	25	12	19	119
Cristianisme ortodox (comunitats)	0	2	2	3	0	0	0	0	0	1	8
Església Adventista del Setè Dia (esglésies)	1	2	0	0	0	0	1	0	0	1	5
Testimonis de Jehovà (sales del Regne)	1	2	4	0	1	1	4	3	1	1	18
Església de Jesucrist dels Sants dels Darrers Dies (capelles)	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	2
Ateisme i agnosticisme (entitats)	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Budisme (centres budistes)	4	4	0	2	0	4	1	0	0	0	15
Hinduisme (centres)	1	0	0	0	0	1	0	0	0	1	3
Fe Bahà (centres)	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
Islam (oratoris)	9	0	2	0	0	0	0	0	2	3	16
Judaisme (sinagogues)	2	0	0	1	1	1	0	0	0	0	5
Sikhisme (temples)	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Taoisme (centres)	0	1	1	0	1	2	0	0	0	0	5
Total	43	39	49	14	27	26	34	42	25	42	341

Font: Oficina d'Afers Religiosos.

l'altra, establir una relació el més fluida i constant possible amb aquestes comunitats, amb vista a fer un seguiment de les seves activitats i estar al corrent de possibles necessitats, així com per promoure la seva participació en les xarxes comunitàries existents en el seu entorn més proper. Per això es porta a terme un programa sistemàtic d'entrevistes, a través de les quals es pot fer un seguiment sociogràfic de les comunitats, a més d'actualitzar les dades de què disposa el servei 010. De la mateixa manera, es manté contacte regular tant amb els representants religiosos oficials com amb les entitats federatives.

L'OAR ofereix assessorament a les comunitats religioses en tot allò rela-

cionat amb els tràmits municipals, sobretot en referència a la regularització dels locals de culte. De fet, la vida de les comunitats religioses de Barcelona, siguin de la tradició que siguin, es desenvolupa, sobretot, de portes endins, de manera que la qüestió dels llocs de culte esdevé fonamental. D'altra banda, la seva obertura i funcionament es troben sovint en el centre dels possibles conflictes entre comunitats i veïns, per exemple (taula 2).

Tota comunitat aspira a tenir el seu espai propi, que serveixi de lloc de trobada per a les celebracions religioses, però també per a la vida social, la formació, el suport moral i espiritual, o també material, en cas de necessitat.

En definitiva, un punt de referència. Tenint en compte la situació del mercat immobiliari a Barcelona i la crisi econòmica (que està afectant molt directament el finançament de les comunitats religioses que se sostenen únicament a través de les aportacions dels seus membres), arribar a aconseguir un espai així és una aventura molt difícil per a les entitats petites i amb pocs recursos, com són la majoria de les de

Taula 2. Contactes de l'Oficina d'Afers Religiosos amb comunitats religioses i de pensament. Barcelona, 2005-2008

2005	2006	2007	2008
85	166	115	113

Font: Oficina d'Afers Religiosos.

nova creació. Per això, moltes vegades es veuen forçades a utilitzar locals que havien estat botigues, magatzems o garatges, poc adequats per a l'ús que les comunitats els donen i que, sovint, és molt difícil (o molt car) adaptar a les normatives municipals que afecten els locals de pública concurrència (una mostra de la situació de precarietat de les comunitats religioses minoritàries a Barcelona és la seva poca visibilitat en l'àmbit urbanístic i el fet que no hi hagi edificis religiosos singulars de confessions diferents de la catòlica). Aquestes normatives es refereixen sobretot a seguretat (sortides d'emergència, mesures antiincendis, seguretat de l'estructura i de les instal·lacions, etc.), higiene (ventilació, serveis) i accessibilitat, així com altres mesures que evitin molèsties a l'entorn (insonorització, situació de sortides de fums, aparells de climatització i extractors, entre d'altres).

El fet que, en tractar-se d'un dret fonamental, l'ús religiós d'un local no requereixi una llicència d'activitat (és a dir, no cal demanar un permís específic a l'Ajuntament per obrir un local de culte) no evita que, de tant en tant, calgui precintar alguns d'aquests locals que no s'adapten a la normativa (aquestes situacions són il·lustratives del fet que el dret a la llibertat de culte no és un dret absolut que passi per sobre d'altres drets, o per sobre dels drets d'altres, com tampoc de les condicions i normes que marca la legislació). En aquests casos, i mentre la comunitat afectada no realitza les obres d'adapta-

ció del local o s'instal·la en un altre lloc que reuneixi les condicions necessàries per al seu ús, és molt important la col·laboració entre comunitats, de manera que una comunitat amb un local en regla pugui acollir una altra comunitat a la seva seu, fins i tot si és d'una confessió o d'una denominació diferent de la seva. En tot cas, excepte en situacions excepcionals, es tracta sempre d'acords entre comunitats (sovint facilitats per l'OAR) i no de cessió d'espais o equipaments públics.

Així doncs, l'OAR procura acompanyar els processos de recerca, adaptació i obertura de nous locals de culte, no només per garantir el compliment de la normativa, sinó perquè d'aquest compliment moltes vegades depèn la convivència del lloc de culte amb el seu entorn. Tot i que són excepcionals, la major part dels conflictes relacionats amb l'exercici del dret a la llibertat de culte es donen generalment a conseqüència del soroll (música i predicació acompanyants d'una megafonia potent en locals mal insonoritzats), o d'ocupacions no habituals de la via pública (concentracions de persones que ocupen les voreres a les proximitats dels llocs de culte, ús puntual del carrer per a la pregària o altres activitats de culte o de difusió de les creences d'una comunitat determinada, problemes d'aparcament, etc.). La manera com es resolguin aquestes situacions té molt a veure amb el compliment de les normatives municipals per part de les comunitats religioses, que han d'adap-

tar els seus locals per tal de garantir-ne la seguretat i la higiene, així com el dret al descans dels veïns. Però també té a veure amb el reconeixement i la garantia del dret a la llibertat de culte, independentment de si ens agrada més o menys tenir per veïnes les persones que la posen en pràctica.

Aquesta mateixa precarietat dels llocs de culte fa que, en ocasions especials, les comunitats puguin tenir la necessitat d'utilitzar espais més grans, o bé per celebrar les seves festivitats, o bé quan líders o mestres espirituals visiten la ciutat, o bé per reunions o assemblees de diversos grups d'una mateixa confessió. Aquest tipus d'actes poden reunir des d'alguns centenars de persones fins a diversos milers i, molt sovint, els únics espais que els poden acollir són espais públics, sobretot centres cívics i poliesportius. En aquests casos, l'OAR treballa conjuntament amb els equipaments, els districtes i les comunitats per tal de compatibilitzar l'ús habitual d'aquests espais amb les demandes puntuals (però també creixents) de les comunitats, tot consensuant criteris d'ús que tinguin en compte els drets de tothom i sense perdre de vista que la laïcitat d'allò públic no és incompatible amb el fet religiós.

D'altra banda, tota aquesta feina té a veure no només amb la gestió de les necessitats que sorgeixen del dia a dia de les comunitats, sinó amb el reconeixement. Per aquest motiu, des de l'OAR s'organitza cada any una recepció de l'alcalde amb els representats oficials

de les comunitats religioses i de consciència, i s'envien cartes de felicitació en ocasió de les festes més importants de cada confessió. Tot i que es tracta de gestos purament simbòlics, tenen un impacte molt positiu en la relació quotidiana entre l'Ajuntament i les comunitats.

Assessorament i suport a altres organismes municipals

Com a oficina municipal especialitzada en les relacions amb les comunitats religioses, l'OAR té una funció de referència en totes aquelles situacions que posen en contacte els diversos organismes municipals amb aquestes entitats. Aquesta funció és especialment important de cara als districtes, que són l'àmbit de l'Administració més proper als ciutadans particulars i a les comunitats religioses, i que són receptors de les molt diverses demandes que es poden generar, des de permisos d'obres fins a sol·licituds per a la utilització d'espais públics per a la realització d'activitats (taula 3).

L'OAR, doncs, de la mateixa manera que amb les comunitats, manté un contacte constant amb els tècnics i els responsables dels diversos àmbits de gestió dels districtes que tenen més relació amb la vida de les comunitats religioses (serveis personals, llicències, via pública i prevenció, etc.). La presència de la diversitat religiosa és força desigual geogràficament dins de la ciutat, i per tant també ho és el grau de relació entre l'Administració i les enti-

tats religioses. En el cas de Ciutat Vella, a la gran diversitat pròpia del territori s'afegeix el seu caràcter de centre de la ciutat, motiu pel qual es produeix una enorme demanda d'espais públics (tant d'equipaments com de via pública), tant per part d'entitats religioses com no religioses. Aquesta pressió sobre el territori implica una tasca molt important de negociació amb les comunitats religioses per tal de mantenir un equilibri entre els drets, les necessitats i els interessos de comunitats, veïns, comerciants, usuaris d'equipaments, etc.

A l'altre extrem, trobem alguns districtes amb un nivell de diversitat molt baix, als quals només puntualment arriben les demandes que altres territoris no poden assumir. En aquests casos és també molt important el diàleg amb el territori, de manera que la celebració d'actes puntuals organitzats per entitats religioses no puguin arribar a ocasionar distorsions, així com per oferir informació contrastada i objectiva sobre grups religiosos o espirituals poc coneguts i que puguin aixecar recels.

En altres nivells, l'OAR acompanya diversos processos d'acostament de l'Administració al col·lectiu immigrant, majoritari en algunes comunitats. Una experiència interessant és la que s'està portant a terme a Sant Martí, on s'ha obert un procés de col·laboració entre la policia de proximitat (tant la Guàrdia Urbana com els Mossos d'Esquadra) i les comunitats evangèliques i islàmiques, amb l'objectiu millorar la seguretat d'esglésies i oratoris i facilitar el recurs

Taula 3. Demandes rebudes per l'Oficina d'Afers Religiosos des d'altres serveis municipals. Barcelona, 2005-2008

2005	2006	2007	2008
17	23	22	50

Font: Oficina d'Afers Religiosos.

als cossos policials en casos de conflicte o agressió. Altres iniciatives semblants es relacionen amb l'accés dels membres de les comunitats a cursos de català o altres recursos municipals destinats a la població nouvinguda.

Promoció de la llibertat religiosa

La promoció del dret a la llibertat religiosa i de culte té molt a veure amb el coneixement de la diversitat religiosa del propi entorn i del reconeixement d'aquesta diversitat com un element positiu. Tant el rebuig de la diversitat i l'efecte NIMBY (*Not In My Back Yard*), com els prejudicis davant de determinats valors i maneres d'entendre la vida i les relacions humanes i socials, com una interpretació excessivament restrictiva de la laïcitat, poden afavorir una percepció de la presència del fet religiós en l'espai públic com a problema i una limitació del gaudi del dret a la llibertat religiosa.

La intervenció en situacions de conflicte entre una comunitat religiosa i el seu entorn ha de generar dinàmiques de diàleg i col·laboració que afavoreixin el respecte i la confiança, tenint en compte la dimensió religiosa o espiritual de les parts. Així, a més de ser part

del problema, la religió pot ser part de la solució. És molt interessant el paper que els grups i les iniciatives de diàleg interreligiós poden tenir en aquest tipus de situacions. Tot i que no les promou, l'OAR dóna suport a algunes d'aquestes iniciatives, que solen reunir membres de diferents comunitats religioses sobretot per treballar sobre qüestions de caire cívic (no teològic) o bé per oferir algun tipus de servei conjunt. Tant el fet mateix que existeixin com les activitats que organitzen tenen un valor preventiu i de normalització de la diversitat religiosa en termes generals, i també davant de situacions particularment volàtils a escala local o internacional.

En la mateixa línia, sovint en col·laboració amb els districtes o amb les

entitats del territori, s'organitzen i es dóna suport a activitats i iniciatives (xerrades, taules rodones, tallers i visites escolars, edició de materials didàctics, activitats de formació, exposicions, etc.) que tenen com a objectiu donar a conèixer i crear consciència de la diversitat religiosa de la ciutat i de la seva integració en un context de laïcitat, sempre des de la perspectiva dels drets humans. Així mateix, s'han organitzat diverses jornades de portes obertes a llocs de culte al districte de Ciutat Vella, amb un total de tretze comunitats participants entre cristians catòlics i evangèlics, budistes, hindús, musulmans, sikhs i testimonis de Jehová. Iniciatives d'aquest tipus es podrien portar a terme en altres districtes de la ciutat en el futur. Això sense oblidar

la necessitat d'integrar les comunitats religioses en la vida associativa de la ciutat, tot promovent la seva participació en les xarxes, coordinadores i plataformes existents en els territoris.

Així doncs, la realitat de la diversitat religiosa ens posa davant de l'evidència que, lluny del que es podia pensar fins fa no gaires anys, el procés de secularització i la presa de consciència de la necessitat de la laïcitat com a espai de democràcia i igualtat entre totes les opcions de consciència no ha portat a la desaparició del fet religiós de l'espai públic, sinó que continua ben present, tot i que d'una manera totalment transformada. La gestió que se'n faci ha de tenir a veure, sobretot, amb la garantia dels drets fonamentals de les persones i la cohesió social. 